

مدل یابی پیشرفت تحصیلی بر اساس سن ورود به مدرسه با میانجی‌گری هوش معنوی، مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت در دانش‌آموزان

پریا جنگی^۱

غلامعلی افروز^{۲*}

علیرضا سنگانی^۳

حسن اسدزاده^۴

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بررسی مدل‌یابی پیشرفت تحصیلی بر اساس سن ورود به مدرسه با میانجی‌گری هوش معنوی، مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت در دانش‌آموزان انجام شد.

روش: از نوع پژوهش‌های همبستگی مبتنی بر روش مدل‌یابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری این پژوهش را، تمامی دانش‌آموزان دختر پایه دهم متوسطه شهر ارومیه در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ به تعداد ۱۴۷۲ نفر تشکیل دادند. در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه با توجه به تعداد متغیرهای مشاهده شده و تخصیص ضریب ۱۵ برای هر متغیر و با احتساب احتمال وجود پرسشنامه‌های ناقص ۲۵۰ نفر به عنوان حجم نمونه با روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد. ابزارهای گردآوری داده‌ها شامل؛ مقیاس هوش معنوی کینگ، مقیاس مهارت‌های اجتماعی ایندربیتزن، فوستر و مقیاس خلاقیت تورنس مورد استفاده قرار گرفت و نمره معدل به عنوان پیشرفت تحصیلی در نظر گرفته شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که مدل پژوهش تأیید شد و به طور کلی ۰/۲۶ از پیشرفت تحصیلی توسط سن ورود به مدرسه، هوش معنوی، مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت قابل تبیین است. همچنین سن ورود به مدرسه اثر مستقیم معنادار بر پیشرفت تحصیلی داشت و سن ورود به مدرسه با

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، واحد علوم تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران senkh.1991@yahoo.com

۲. استاد دانشگاه تهران، تهران، ایران afrooz@ut.ac.ir

۳. استادیار دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران sangany.psychology@gmail.com

۴. دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران asadzadeh@atu.ac.ir

میانجی‌گری هوش معنوی، مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت اثر غیر مستقیمی بر پیشرفت تحصیلی نشان داد.

نتیجه‌گیری: با توجه به تأثیر سن ورود به مدرسه بر پیشرفت تحصیلی در جهت محتوای آموزشی به افراد، توجه به این دو عامل می‌تواند پیرو متغیرهای واسط همانند هوش معنوی، مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت، تأثیرات بسزایی بر پیشرفت تحصیلی ایجاد نماید.

کلید واژه‌ها: سن ورود به مدرسه، پیشرفت تحصیلی، هوش معنوی، مهارت‌های اجتماعی، خلاقیت.

پیشگفتار

یکی از عوامل اثرگذار و اساسی که بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است سن ورود به مدرسه است و به این نکته اشاره دارد که از لحاظ جسمی و ذهنی چه سنینی مناسب‌ترین زمان برای ورود کودک به مدرسه است. کودکانی که قبل از ورود به مدرسه از آمادگی ذهنی لازم برخوردارند با نگرش مثبت نسبت به محیط جدید وارد مدرسه می‌شوند (افروز، ۱۳۹۱). بنا بر گفته لفرانسوا^۱ (۱۳۹۰) اگر کودک به رشد شناختی لازم برای درک مفاهیمی که در کتاب‌های درسی کودکان مطرح شده است دست نیافته باشد یادگیری‌های بعدی او بر پایه یادگیری‌های قبلی شکل نمی‌گیرد، در نتیجه یادگیری‌اش معنی‌دار نبوده، بلکه سطحی و طوطی‌وار خواهد بود. تفاوت‌های افراد دارای ترتیب تولد^۲ مختلف در صفات شخصیتی، هوش و پیشرفت تحصیلی، اثر ترتیب تولد^۳ نام دارد. منظور از ترتیب تولد، جایگاه تولد فرزندان است که هر کدام ویژگی‌های رفتاری، نگرشی و شخصیتی متفاوتی دارند (لوویس و کومار^۴، ۲۰۱۶).

1. Lefransua
2. Birth Order
3. Birth Order Effect
4. Louis, & Kumar

جایگاه کودک از نظر ترتیب تولد در شکل‌گیری این نگرش‌های رفتاری از بدو روان-شناسی مدرن مورد توجه بسیاری از اندیشمندان بوده است (کانی^۱، ۲۰۱۶) و آلفرد آدلر^۲ (۱۹۰۸) بیان کرده است ترتیب تولد بر روی شخصیت تأثیرگذار است. از طرفی مطالعه خان، نواز، خان و یاسین^۳ (۲۰۱۸) نشان داد که ترتیب، بزرگتر و کوچکتر بودن از خواهر و برادرها و قرار گرفتن در معرض نگرش‌های متفاوت والدین، شرایط کودکی متفاوتی را به وجود می‌آورد که در تعیین شخصیت، سطح تعاملات بین فردی و رشد مهارت‌های اجتماعی^۴ موثر است، مهارت‌های اجتماعی مجموعه‌ای از توانایی‌ها هستند که به دانش آموز این امکان را می‌دهد روابط اجتماعی مثبت و مفید را آغاز و حفظ نماید (هیبروفسکی، متیو و کیتسانتاس^۵، ۲۰۱۷)، دوستی و صمیمیت با همسالان را گسترش دهد و سازگاری رضایت بخشی را در مدرسه ایجاد کند (گرشام و الیوت^۶، ۱۹۹۰). امروزه داشتن مهارت‌های اجتماعی، رکن لازم و اساسی زندگی اجتماعی بوده و فقدان آن می‌تواند باعث آسیب‌های فردی و اجتماعی در حیطه‌های متفاوت شغلی، تحصیلی و حتی خانوادگی شود (فاتحی‌زاده، نصر اصفهانی و فتحی، ۱۳۹۳).

پژوهش‌های هال و دیپرنای^۷ (۲۰۱۷) و آکپان، اوجیناکا و اکانم^۸ (۲۰۰۱) نشان داده‌اند که مهارت‌های اجتماعی، میانجی‌گری قوی برای سطح پیشرفت تحصیلی است و کودکانی که در مهارت‌های اجتماعی خود مشکل دارند در معرض خطر مشکلات عاطفی - اجتماعی و عملکرد تحصیلی ضعیف قرار دارند. از جانبی دیگر با نگاهی گذرا به ابعاد اساسی شکل‌دهنده شخصیت انسان، علاوه بر ویژگی اجتماعی بودن می‌توان به ابعاد معنوی اشاره داشت

-
1. Cooney
 2. Alfred Adler
 3. Khan, Nawaz, Khan, Yaseen
 4. Social skills
 5. Wibrowski, Matthews, & Kitsantas
 6. Gresham, & Elliott
 7. Hall, & DiPerna
 8. Akpan, Ojinnaka, & Ekanem

(عاشوری، آزادمرد، جلیل و مومنی، ۲۰۱۴)، سازه هوش معنوی^۱ نیز یکی از مفاهیمی است که در پرتو توجه و علاقه جهانی روان‌شناسان به حوزه معنویت توسعه یافته است (قربان جهرمی، حجازی، اژه ای و خدایاری فرد، ۱۳۹۲).

هوش معنوی توانایی عمل همراه با آگاهی در عین حفظ سلامت و آرامش درونی و بیرونی (بردباری)، صرف نظر از شرایط است (سیچنگک، شاه، جمالا، آکیل، احمد و گال^۲، ۲۰۱۷). در واقع هوش معنوی، یک هوش ذاتی انسان است و همانند هر هوش دیگر می‌تواند رشد کند. این بدان معنی است که می‌توان آن را توصیف و اندازه‌گیری کرد (حاجیان، شیخ الاسلامی، همایی، رحیمی و امین‌الرعایا، ۱۳۹۱). طبق تحقیقات جاش^۳ (۲۰۱۴) و دوی، راجش و دوی^۴ (۲۰۱۷) به نظر (۲۰۱۷) می‌رسد که عوامل معنوی همانند هوش معنوی در سطوح پیشرفت تحصیلی تأثیرگذار است. در مطالعات نصرتی، رحیمی نژاد و قیومی (۲۰۱۸) نشان داده شد که هوش معنوی لازمه سازگاری بهتر با محیط در ابعاد خانوادگی، شغلی و تحصیلی است (کمالجو، نریمانی، عطادخت و ابوالقاسمی، ۱۳۹۵)، افرادی که از هوش معنوی بالاتری برخوردارند تحمل آنان در مقابل فشارهای زندگی بیشتر است (صفری، جناآبادی، اسلام آبادی و عباسی، ۲۰۱۶).

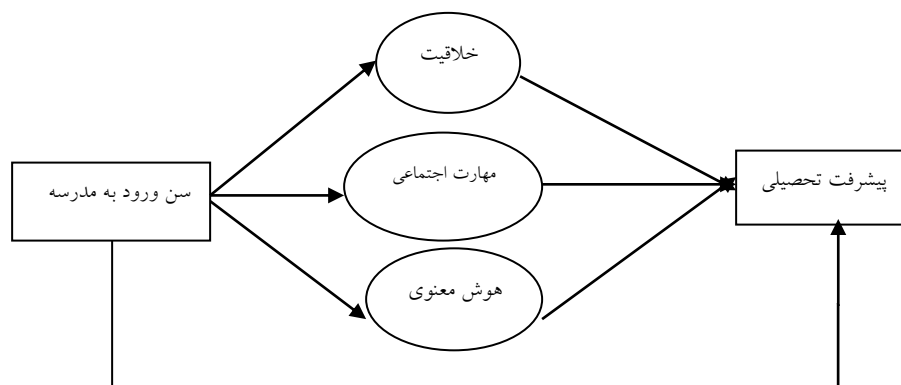
از جانبی دیگر، مطالعه یادو^۵ (۲۰۱۷) نشان داد که این عوامل سازگارانه با محیط بین فردی می‌تواند در پرورش برخی از سازه‌های دیگر روان‌شناختی همانند ابتکار و خلاقیت^۶ متبلور شود. خلاقیت، ترکیبی از قدرت انعطاف‌پذیری و حساسیت است (کاظمی، نادری، هاشمی و میکائیلی، ۱۳۹۵) و فرد را قادر می‌سازد خارج از نتایج تفکر نامعقول، به نتایج متفاوت بیندیشد که حاصل آن، رضایت خواهد بود (گاجدا، کارووسکی و بگتو^۷، ۲۰۱۷)،

1. Spiritual intelligence
2. Cisheng, Shah, Jamala, Aqeel, Ahmed, & Gul
3. Joshi
4. Devi, Rajesh, & Devi
5. Yadav
6. creativity
7. Gajda, Karwowski, & Beghetto

فرآیندی که در نتیجه آن، یک اثر جدید تولید می‌شود (لیاو، چن، چن و چانگ^۱، ۲۰۱۸). جامعه ای که بتواند خلاقیت نسل جوان را احیا سازد از میزان قابل توجه توسعه، رشد و شکوفایی علمی برخوردار خواهد شد (اسماعیلی و شیخ الاسلامی، ۱۳۹۷) و بالعکس به هر میزان که خلاقیت پرورش و تعالی نیابد رکود علمی، صنعتی و فرهنگی را باید برای آن جامعه انتظار داشت (الوندی فر، کدیور و عربزاده، ۱۳۹۶). با توجه به اینکه میزان پیشرفت تحصیلی و افت تحصیلی، یکی از ملاک های کارآیی نظام آموزشی و اجتماعی است کشف و بررسی متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی، به شناخت بهتر و پیش بینی متغیرهای مؤثر در مدرسه می انجامد. بنابراین بررسی متغیرهایی که با پیشرفت تحصیلی در درس مختلف رابطه دارد یکی از موضوعات اساسی تحقیق در نظام آموزش و پرورش است و برخی از این پژوهش‌ها تأییدکننده نظر آدلر مبنی بر تأثیر رتبه تولد در ساختار شخصیتی، اجتماعی و حتی آموزشی تحصیلی افراد هستند (هاتز و پانتانو^۲، ۲۰۱۵). بر اساس جستجوها، در ایران پژوهش‌های بسیار اندکی در این زمینه انجام شده که هیچ کدام پیشرفت تحصیلی را بر اساس سن ورود به مدرسه مطالعه نکرده‌اند.

با توجه به مطالب اشاره شده، سؤال اصلی پژوهش این است که بین سن ورود به مدرسه بر پیشرفت تحصیلی با میانجی‌گری هوش معنوی، مهارت های اجتماعی و خلاقیت در دانش‌آموزان اثر معناداری وجود دارد؟

1. Liao, Chen, Chen, & Chang
2. Hotz, & Pantano

نمودار ۱. مدل مفهومی فرضی (پیشنهادی) تحقیق

با توجه به پیشینه تحقیقاتی در مطالعات ذیل، این مدل مفهومی بر اساس روابط سن ورود به مدرسه و متغیرهای هوش معنوی که دارای چهارسطح (توسعه حالت آگاهی، تولید معنای شخصی و تفکر انتقادی وجودی) است و همچنین خلاقیت که دارای چهار سطح (بسط، انعطاف پذیری، اصالت و سیالی) است و همچنین مهارت های اجتماعی که دارای دو سطح (رفتارهای مطلوب و رفتارهای غیراجتماعی) است با متغیر پیشرفت تحصیلی طراحی شده است. در پژوهشی دیگر رئیسی و همکاران (۱۳۹۲) نشان دادند که هوش معنوی بالاتر با شادکامی بیشتر و پیشرفت تحصیلی دانشجویان همراه است. همچنین به پژوه و همکاران (۱۳۸۹) به این نتیجه دست یافتند که برنامه مداخله ای (آموزش مهارت های اجتماعی) اثر معناداری بر بهبود سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان پسر دیرآموز در گروه آزمایشی داشته است. همچنین حسن زاده و همکاران (۱۳۹۴) نشان دادند که بین خلاقیت و عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تفاوت معناداری وجود ندارد. مقامع، افروز، سیف و حمیدی (۱۳۸۶) در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که در تمام پایه-های بررسی شده، پیشرفت تحصیلی و خلاقیت دانش آموزان متولد نیمه اول، کمتر از پیشرفت تحصیلی و خلاقیت دانش آموزان متولد نیمه دوم سال است. در پژوهشی دیگر رئیسی، احمري طهران، حیدری، جعفربگلو، عابدینی و بطحایی (۱۳۹۲) نشان دادند که

هوش معنوی بالاتر با شادکامی بیشتر و پیشرفت تحصیلی دانشجویان همراه است. همچنین حسن زاده و ایمانی فر (۱۳۹۱)، نتایج نشان دادند که بین خلاقیت و عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تفاوت معناداری وجود ندارد. پژوهش مک نالی و یاین^۱ (۲۰۱۵) نشان داد که سن ورود به مدرسه و سطح مهارت های اجتماعی بر پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانش آموزان اثر داراست. لوئیس و کومار (۲۰۱۶) نیز نشان دادند سن ورود به مدرسه بر پیشرفت تحصیلی با میانجی سازه های هوشی و سطح مهارت های اجتماعی اثر داراست، کانوی (۲۰۱۶) و بارکلی و مسیرسکیلا (۲۰۱۶) دریافتند که سن ورود به مدرسه در خانواده می تواند بر سطح آموزش، رسیدگی والدین، پیشرفت تحصیلی و حتی سطح خلاقیت و وابستگی های روانشناختی تأثیر بگذارد. هاتز و پانتانو (۲۰۱۵) نشان داد که ترتیب تولد و سن فرزند در محیط خانواده می تواند عملکرد تحصیلی و سطح سازگاری با توجه به ویژگی های هوشی و مهارت های اجتماعی را پیش بینی نماید.

روش پژوهش

این پژوهش با توجه به هدف آن، از نوع پژوهش های کاربردی و از لحاظ شیوه گردآوری داده ها به صورت مقطعی و تحلیل آنها به روش توصیفی و از نوع پژوهش های همبستگی مبتنی بر روش مدل یابی معادلات ساختاری (SEM) به طور خاص معادلات رگرسیونی (تلفیق تحلیل مسیر و تحلیل عاملی سطح دوم) بود. جامعه آماری این پژوهش را تمامی دانش آموزان دختر پایه دهم دوره دوم متوسطه شهر ارومیه در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ به تعداد ۱۴۷۲ نفر تشکیل دادند. در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه، با توجه به تعداد متغیرهای مشاهده شده و تخصیص ضریب ۱۵ برای هر متغیر و با احتساب احتمال وجود پرسشنامه های ناقص، ۲۵۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شد. پس از تعیین تعداد نمونه،

1. McNally, & Yuen

نمونه‌ها با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد، به این صورت که در مرحله نخست از بین نواحی ۱ و ۲ شهر ارومیه، یک ناحیه به روش تصادفی ساده انتخاب شد و در مرحله دوم از بین تمامی مدارس ناحیه ۲، ۲ مدرسه به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند و سپس از بین هر مدرسه، ۳ کلاس به صورت تصادفی انتخاب شدند. در ابتدا قبل از شروع نمونه‌گیری، توضیحاتی در خصوص هدف مطالعه و حفظ رازداری مطالب به آزمودنی‌ها داده شد و همزمان رضایت نامه آگاهانه در خصوص شرکت نمونه‌ها در پژوهش از والدین دانش‌آموزان دریافت شد، سپس پرسشنامه‌ها از نمونه‌ها دریافت شد.

در گام نخست، به مطالعات کتابخانه‌ای در بررسی مبانی نظری و جمع‌آوری پیشینه کافی پرداخته شد. در گام دوم با توجه به روش میدانی در بازه زمانی آبان تا آذر ۱۳۹۶ با مراجعه به مدارس ناحیه ۲ شهر ارومیه به صورت کلاسی انتخاب شدند. در ابتدا توضیحات مقدماتی در خصوص هدف پژوهش و نحوه همکاری، زمان لازم (نیم ساعت) و تکمیل ابزارها به دانش‌آموزان در کلاس‌ها داده شد و پس از کسب رضایت نامه آگاهانه از جانب جامعه هدف در خصوص اجرای طرح و مجوزهای ارگانی، پرسشنامه‌ها در اختیار دانش‌آموزان گروه نمونه قرار گرفت. در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده، از مدل‌های معادلات رگرسیونی ساختاری استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS ۱۸ و Amos ۲۳ استفاده شد.

ابزار پژوهش

مقیاس هوش معنوی کینگ: توسط کینگ در سال (۲۰۰۸) طراحی و ساخته شد که دارای ۲۸ گویه بوده و این پرسشنامه شامل چهار مقیاس تفکر وجودی، تولید معنا، آگاهی و توسعه هوشیاری است. در نسخه انگلیسی این پرسشنامه، آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۹۲ و برای زیر مقیاس‌های آن به ترتیب به این گونه به دست آمده است: زیر مقیاس تفکر وجودی دارای آلفای ۰/۷۸، تولید معنای دارای آلفای ۰/۷۸، آگاهی دارای آلفای ۰/۸۷ و بسط دارای آلفای ۰/۹۱ بودند. روایی این مقیاس در ایران به وسیله غباری بناب، سهرابی،

خرمی مارکانی، زمانپور و راقیبان، (۱۳۹۴) پس از ترجمه بر روی دانشجویان دانشگاه سنجیده شد. یافته‌ها، ساختار چهارعاملی ۲۴ گویه‌ای مقیاس سنجش هوش معنوی کینگ را تأیید نمودند. همچنین پژوهش خود پایایی این پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ و با روش بازآزمایی در یک فاصله دوهفته ای ۰/۶۷ گزارش کرده اند. در پژوهش حاضر نیز، پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۲۱ و برای خرده مقیاس های تفکر وجودی ۰/۶۳۱، تولید معنا ۰/۶۶۹، آگاهی ۰/۶۹ و توسعه هوشیاری ۰/۷۰۱ است.

مقیاس مهارت های اجتماعی ایندربیتزن و فوستر: در این پژوهش برای سنجش میزان مهارت‌های اجتماعی، از پرسشنامه ایندربیتزن و فوستر (۱۹۹۲) استفاده شده است. این پرسش نامه دارای ۳۹ عبارت پنج گزینه ای است که آزمودنی پاسخ خود را در مورد هر عبارت در دامنه ای از گزینه های: اصلاً صدق نمی کند و تا همیشه صدق می کند ابراز می نماید. عبارات این پرسش نامه در دو زمینه رفتارهای مثبت و منفی هستند. هر عبارت دارای شش گزینه است. بخش رفتارهای مثبت شامل عبارات شماره ۳، ۶، ۷، ۹، ۱۱، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۸، ۳۹ و بخش رفتارهای منفی شامل عبارات شماره ۱، ۲، ۵، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۷، ۳۱، ۳۶ است. پایایی این پرسشنامه را امینی (۱۳۷۸) در شهر تهران برای دانش آموزان دوم راهنمایی برای گزاره های مثبت و منفی به ترتیب ۰/۷۱ و ۰/۶۸ گزارش کرده است. در پژوهش حاضر، پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۴۲ و برای خرده مقیاس های رفتار مطلوب ۰/۷۳ و رفتار غیر اجتماعی ۰/۶۹۱ است.

مقیاس خلاقیت تورنس: توسط عابدی (۱۳۷۲) برای سنجش تفکر خلاق پرسشنامه ۶۰ گویه‌ای در چهار بعد سیالی (۱۶ گویه)، انعطاف پذیری (۱۱ گویه)، اصالت (۲۲ گویه) و بسط (۱۱ گویه) تهیه شد. در مقابل هر گویه سه گزینه قرار دارد که به ترتیب نمره ای از ۰ تا ۲ می-گیرند و جمع نمره ها نمره کل خلاقیت شناختی را نشان می دهد که دامنه ای از نمرات ۰ تا ۱۲۰ را شامل می شود. عابدی روایی این پرسشنامه را با شیوه تحلیل عامل و همبستگی با آزمون های مشابه (تورنس) محاسبه کرد. ضریب همبستگی بین نمره کل آزمون تورنس و

نمره کل آزمون معادل ۰/۴۶ به دست آمد (عابدی، ۱۳۸۲). پایایی آن را با بازآزمایی و آلفای کرونباخ گزارش محاسبه شده است. ضریب پایایی بخش های سیالی، ابتکار، انعطاف پذیری و بسط از طریق بازآزمایی در اجرای فرم اولیه این آزمون توسط عابدی به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۸۲، ۰/۸۴، ۰/۸۰ به دست آمد (عابدی، ۱۳۷۲). در این پژوهش، پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۴۰ و برای خرده مقیاس های سیالی ۰/۷۱، انعطاف ۰/۸۷۷، ابتکار ۰/۹۱۵ و بسط با جزئیات ۰/۷۳۱ است.

پیشرفت تحصیلی: در این پژوهش، اطلاعات مورد نیاز در ارتباط با شاخص پیشرفت تحصیلی، از طریق معدل دانش آموزان در پایان سال تحصیلی جمع آوری شد. بدین صورت که معدل هر دانش آموز، با مراجعه به اسناد و مدارک تحصیلی موجود در پرونده تحصیلی و توسط متصدیان امور دفتری مشخص و در اختیار محقق قرار داده شد.

سن ورود به مدرسه: در این پژوهش اطلاعات مورد نیاز در ارتباط با سن ورود به مدرسه، تولد آن ها در نیمه اول یا نیمه دوم سال است که در داخل پرسشنامه ها از دانش آموزان سؤال شده است.

یافته های پژوهش

در ابتدا با بررسی پیش فرض های آماری، با استفاده از آزمون های کشیدگی و چولگی، جعبه ای، کولموگروف - اسمیرنوف داده های پرت شناسایی، سپس با استفاده از آزمون ماهالانوبیس داده های پرت حذف شد و تعداد داده ها به ۲۲۶ نمونه کاهش یافت. همچنین پس از بررسی نرمالی داده ها مدل اندازه گیری (روایی تأییدی) سه متغیر پژوهش که دارای پرسشنامه بودند بررسی و تأیید شد.

جدول ۱. ماتریس همبستگی پیرسون بین سن ورود بہ مدرسہ هوش معنوی، مهارت های اجتماعی و خلاقیت با پیشرفت تحصیلی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
سن	۶/۷۲	۰/۶۹	۱												
پیشرفت تحصیلی	۱۴/۷۹	۲/۸۱	۰/۱۶۰	۱											
سیالی	۲۰/۸۶	۸/۱۲	۰/۰۹	۰/۱۵۰	۱										
انعطاف	۲۰/۴۸	۷/۷۹	۰/۱۳۰	۰/۲۲۰۰	۰/۲۸۰۰۰	۱									
اینگار	۲۸/۳۴	۸/۹۴	۰/۲۰۰	۰/۲۲۰۰	۰/۲۷۰	۰/۳۸۰۰۰	۱								
بسط با جزئیات	۲۱/۴۹	۱/۲۶	۰/۰۸	۰/۱۵۰	۰/۳۴۰۰	۰/۲۱۰۰	۰/۲۷۰۰۰	۱							
شکر وجودی القادسی	۱۰/۷۲	۲/۵۸	۰/۱۲۰	۰/۳۴۰۰	۰/۳۵۰۰	۰/۲۲۰۰	۰/۳۶۰۰۰	۰/۳۳۰۰	۱						
تولید معنای شخصی	۱۰/۴۳	۲/۶۲	۰/۲۱۰۰	۰/۳۷۰۰	۰/۳۰۰۰	۰/۳۷۰۰۰	۰/۲۰۰۰	۰/۲۱۰۰۰	۰/۲۶۰۰	۱					
آگاهی معنایی	۱۳/۸۷	۲/۸۹	۰/۱۴۰	۰/۲۴۰۰	۰/۲۹۰۰	۰/۳۵۰۰	۰/۲۳۰۰	۰/۲۷۰۰	۰/۱۸۰	۰/۳۳۰۰	۱				
توسعه هوشیاری	۱۰/۰۳	۲/۷۶	۰/۱۶۰۰	۰/۱۷۰۰	۰/۲۳۰۰	۰/۲۵۰۰	۰/۲۹۰۰	۰/۲۷۰۰	۰/۲۹۰۰	۰/۳۳۰۰	۰/۲۹۰۰	۱			
رفتار مطلوب	۳۳/۶۳	۵/۶۹	۰/۱۶۰۰	۰/۲۸۰۰	۰/۱۷۰۰	۰/۲۹۰۰	۰/۱۸۰	۰/۳۰۰۰	۰/۳۳۰۰	۰/۳۱۰۰	۰/۲۶۰۰	۰/۲۶۰۰	۱		
رفتار غیر اجتماعی	۲۲/۲۷	۴/۲۶	۰/۱۰۰	۰/۳۶۰۰	۰/۲۱۰۰	۰/۲۲۰۰	۰/۲۷۰۰	۰/۲۳۰۰	۰/۲۷۰۰	۰/۳۰۰۰	۰/۳۰۰۰	۰/۳۰۰۰	۰/۳۰۰۰	۱	
خلاقیت	۹/۱/۱۸	۳۳/۸۴	۰/۱۲۰	۰/۲۴۰۰	۰/۵۸۰۰۰	۰/۴۹۰۰	۰/۵۳۰	۰/۴۸۰۰	۰/۱۷۰	۰/۱۸۰	۰/۳۰۰۰	۰/۲۸۰۰۰	۰/۳۷۰۰	۰/۲۱۰۰۰	۱

*درسطح ۰/۰۵ معنادار است.

* درسطح ۰/۰۱ معنادار است. N = ۲۲۶

نتایج مندرج در جدول ۱: همبستگی مستقیم معناداری بین سن ورود به مدرسه، هوش معنوی، مهارت های اجتماعی و خلاقیت با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان را نشان می دهد.

جدول ۲. شاخص های برازش حاصل از تجزیه و تحلیل داده ها و متغیر ها پس از پنج مرحله اصلاح

نام آزمون	توضیحات	مقادیر قابل قبول	مقدار به دست آمده قبل از تصحیح	مقدار به دست آمده پس از تصحیح
χ^2/df	کایاسکوژنسی	< 3	۴/۰۵	۲/۷۴
RMSEA	ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب	< 0.1	۰/۰۶۱	۰/۰۵۷
GFI	شاخص برازندگی تعدیل یافته	> 0.9	۰/۸۵۱	۰/۹۵۳
NFI	شاخص برازش نرم	> 0.9	۰/۷۹۸	۰/۹۱۷
CFI	شاخص برازش مقایسه ای	> 0.9	۰/۷۸۸	۰/۹۲۴
DF		۵۷		

نتایج مندرج در جدول ۲: مقدار RMSEA برابر با ۰/۰۵۷ است؛ لذا این مقدار کمتر از ۰/۱ است که نشان دهنده این است که میانگین مجذور خطاهای مدل مناسب است و مدل قابل قبول است. همچنین مقدار کای دو به درجه آزادی (۲/۷۴) بین ۱ و ۳ است و میزان شاخص - GFI، CFI و NFI نیز تقریباً برابر و بزرگتر از ۰/۹ است که نشان می دهند مدل اندازه-گیری متغیرهای پژوهش، مدلی مناسب است.

جدول ۳. برآورد مستقیم مدل با روش حداکثر درست نمایی (ML)

متغیر	b	β	R^2
سن ورود به مدرسه بر پیشرفت تحصیلی	۰/۱۹	۰/۰۴	۰/۰۰۷
هوش معنوی بر پیشرفت تحصیلی	۰/۰۳	۰/۰۷	۰/۰۰۲
خلاقیت بر پیشرفت تحصیلی	۰/۴۴	۰/۲۳	۰/۱۰
مهارت های اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی	۰/۱۵	۰/۲۹	۰/۰۴

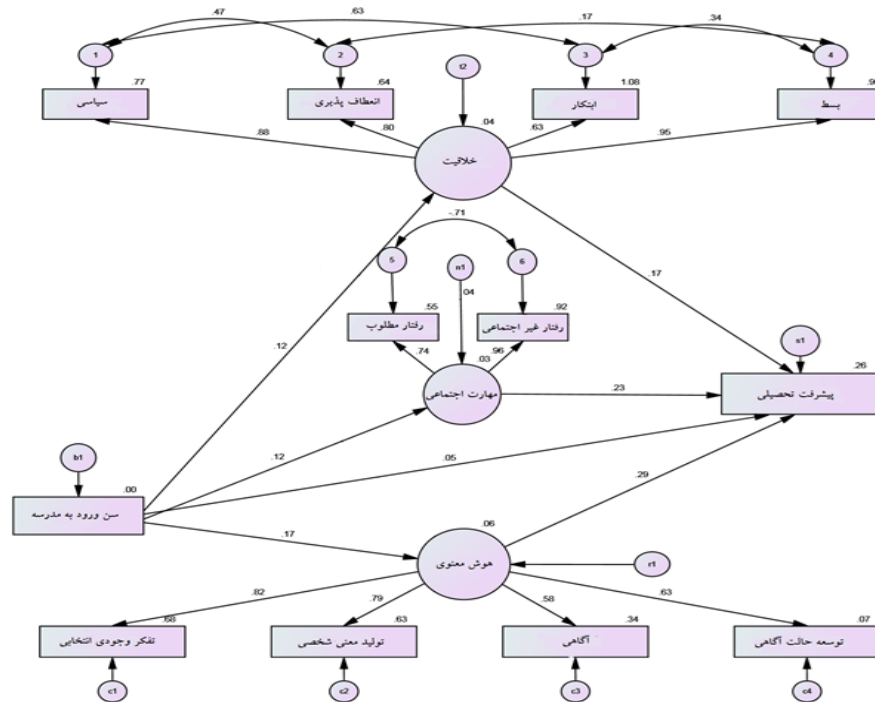
با توجه به جدول ۳: مسیرهای سن ورود به مدرسه، هوش معنوی، خلاقیت و مهارت های اجتماعی، اثر مستقیم معناداری بر پیشرفت تحصیلی دارا هستند. به طور مشخص اثر مستقیم سن ورود به مدرسه بر پیشرفت تحصیلی ۰/۰۴، هوش معنوی بر پیشرفت تحصیلی ۰/۰۷، خلاقیت بر پیشرفت تحصیلی ۰/۲۳ و مهارت های اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی ۰/۲۹ است.

جدول ۴. برآورد مستقیم مدل با روش حداکثر درست نمایی

متغیر	β مسیر مستقیم	β مسیر غیر مستقیم	R^2
سن ورود به مدرسه با میانجی گری هوش معنوی بر پیشرفت تحصیلی	۰/۰۴	۰/۲۹	۰/۰۱۱
سن ورود به مدرسه با میانجی گری مهارت های اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی	۰/۰۴	۰/۲۳	۰/۰۰۹
سن ورود به مدرسه با میانجی گری خلاقیت بر پیشرفت تحصیلی	۰/۰۴	۰/۱۷	۰/۰۰۶

با توجه به جدول ۴: از مسیر غیر مستقیم در نظر گرفته شده با توجه به مقادیر استاندارد شده (β)، استاندارد نشده (β) و (R^2) به دست آمده، مسیر اثر غیر مستقیم سن ورود به مدرسه با میانجی گری هوش معنوی، مهارت های اجتماعی و خلاقیت بر پیشرفت تحصیلی، با توجه به مقدار به دست آمده دارای واریانس تبیین شده (R^2) برابر با ۰/۰۱۱، ۰/۰۰۹ و ۰/۰۰۶ است و با توجه به روش برآورد حداکثر درست نمایی (ML) مورد تأیید واقع شد.

نمودار ۲. مدل نهایی آزمون شده به همراه آماره های پیش بینی استاندارد شده

بحث و نتیجه گیری

هدف از انجام این پژوهش، ارائه مدل ساختاری رابطه سن ورود به مدرسه با پیشرفت تحصیلی با میانجی گری هوش معنوی، مهارت های اجتماعی و خلاقیت در دانش آموزان دختر پایه دهم شهر ارومیه بوده است. با توجه به نتایج تحلیل انجام شده در پاسخ به سؤال پژوهش، به طور کلی مدل تأیید و دارای برازش مناسب است و حاکی از نقش واسطه ای هوش معنوی، مهارت های اجتماعی و خلاقیت در رابطه بین سن ورود به مدرسه با پیشرفت تحصیلی است. همچنین نشان داده شد که در مجموع اثرات مستقیم و غیر مستقیم ۰/۲۶ از واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین می نماید. این نتایج در جهت ارتباط سن ورود به مدرسه

با پیشرفت تحصیلی با یافته بارکلی^۱ و همکاران (۲۰۱۶)، که نشان دادند بین سن ورود به مدرسه و پیشرفت تحصیلی ارتباط معناداری وجود دارد، همسو است. همچنین یافته مقامع و همکاران (۱۳۸۶)، نشان داد که سن ورود به مدرسه بر پیشرفت تحصیلی اثر دارد و به این نتایج دست یافتند که در تمام پایه های بررسی شده، پیشرفت تحصیلی و خلاقیت دانش آموزان متولد نیمه اول، کمتر از پیشرفت تحصیلی و خلاقیت دانش آموزان متولد نیمه دوم سال است. همچنین کودکانی که با سن کمتر مدرسه را آغاز می کنند در ابتدای تحصیل (پایه دوم) با خود ناسازگارتر از آنهایی هستند که با سن بیشتر تحصیل را آغاز کرده‌اند، اما این تفاوت در پایه های بعدی از بین می رود.

این نتایج پژوهش همسو با یافته های دیگر پژوهش ها مانند، پوررضایان (۱۳۹۲)، ابراهیمی پاکیزه، ابراهیمی عارف و صادقی (۱۳۹۴)، افروز و بابازاده (۱۳۹۱)، مقامع، افروز، سیف و حمیدی (۱۳۸۶)، مک نالی و یاین (۲۰۱۵)، کانوی (۲۰۱۶)، هاتز و پانتانو (۲۰۱۵) و لويس و کومار (۲۰۱۶) در جهت تأثیر سن ورود به مدرسه بر پیشرفت و عملکرد تحصیلی با توجه بر برخی متغیرهای اجتماعی و روان‌شناختی است. بر اساس نظریه منابع خانواده، سن ورود به مدرسه عامل اجتماعی تأثیرگذاری بر کودک است که ویژگی های شخصیتی متفاوتی را پدید می آورد (لويس و کومار، ۲۰۱۶). بر اساس این نظریه، تولد فرزند جدید باعث تغییرات زیادی در نظام ارتباطی، اقتصادی و هیجانی خانواده می شود و فرزند نخست علاوه بر پایه ریزی ارتباط با خواهر و برادر کوچکتر خود، باید به کاهش توجه والدین و تغییر انتظارات آنها نیز پاسخ دهد (خان، نواز، خان و یاسین، ۲۰۱۸).

منابع خانوادگی همانند فشارهای روانی، هیجانات، وضعیت اقتصادی هنگامی که چه وقت فرد جدید به خانواده اضافه می شود، تقسیم شده و رسیدگی کمتری را به فرزندان سبب می شود (کانی، ۲۰۱۶)، نتایج این پژوهش نشان داد که فرزند سوم بهترین تأثیر را بر پیشرفت تحصیلی داراست و در طول یک مسیر بر اساس نظریه الگوی هم آمیزی گواه این

1. Barclay, & Myrskylä

است که خانواده پس از داشتن فرزند دوم دچار کاستی های روانی و هیجانی و حتی اقتصادی می شود که نهایتاً در فرزند سوم این موضوع را جبران می نماید (هاتز و پانتانو، ۲۰۱۵)، در همین راستا بر اساس نظریات فرهنگی اجتماعی، مهارت های اجتماعی از ویژگی های اساسی انسان است (آکپان، اوجیناکا و اکانم، ۲۰۰۱) که هنگام دریافت حمایت های گسترده تر می تواند سبب سازگاری و بهبود عملکردهای متفاوت در موقعیت های شغلی، تحصیلی و ارتباطی شود (فاتحی زاده، نصر اصفهانی و فتحی، ۱۳۹۳)، بسیاری از کودکان میانه در خانواده، با توجه به رسیدگی کمتر در خانواده مهارت های اجتماعی مناسب را کسب ننموده و این امر منجر به توسعه مشکلات روانشناختی در دوران کودکی و سنین بالاتر خواهد بود (هال و دیپرنا، ۲۰۱۷).

نظریه سیستمی در خانواده بیان می دارد که منابع خانواده برای فرزندان با ارائه فرصت های تعاملی بیشتر به این افراد نه فقط منجر به افزایش کفایت اجتماعی، مفهوم خودمثبت، خلاقیت و سازگاری اجتماعی در آنان شده و به پیشرفت تحصیلی آنان منجر خواهد شد (یادو، ۲۰۱۷)، به طوری که افراد خلاق و سازگار تحصیلی و محیطی از پیشرفت تحصیلی خوبی نیز برخوردارند (رشیدی و مقدمی، ۱۳۹۶، لیاو، چن، چن و چانگ، ۲۰۱۸). در تبیین دیگری بر اساس دیدگاه پردازش اطلاعات، هنگامی فرد سازگاری بهتری کسب خواهد نمود که از هوش و توان ارائه پاسخ های مسأله دارتر برخوردار باشد. وجود مؤلفه های هوش معنوی، بالاخص مؤلفه تفکر اعتقادی و توانایی مقابله با مشکلات و خودآگاهی در بین دانش - آموزان، موجب افزایش عزت نفس آن ها می شود (قربان جهرمی، حجازی، اثره ای و خدایاری فرد، ۱۳۹۲). در واقع با تقویت هوش معنوی که یکی از عوامل هم آمیزی و منابع خانواده است در وجود دانش آموزان، عزت نفس و خودکنترلی آن ها افزایش یافته و منجر به بهبود عملکرد و پیشرفت تحصیلی آن ها نیز می شود (دوی، راجش و دوی، ۲۰۱۷). این سطح از عملکرد خانواده در محیط تعاملی همراه با عقاید و باورهای معنوی، نه تنها باعث

افزایش میزان یادگیری و استفاده از دانش آموخته می شود این توانایی ها شامل حافظه، سرعت پردازش، بیان، قدرت تجسم، آنالیز ادراکی انگیزه و پشتکار است (جاش، ۲۰۱۴). اصلی ترین محدودیت این پژوهش، عدم در نظر گرفتن وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده‌ها بوده است که به نظر می رسد در سطح منابع خانواده بسیار تأثیرگذار باشد و دیگر محدودیت این پژوهش، محدود شدن به روش شناسی است که از ابزار پرسشنامه استفاده شده است و برخی از پاسخ های آزمودنی ها را تحت تأثیر مطلوبیت اجتماعی قرار می دهد. همچنین این نتایج صرفاً بر روی دانش آموزان دختر دانش آموزان دختر پایه دهم دوره دوم متوسطه شهر ارومیه در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ بوده است، بنابراین صرفاً قابلیت تعمیم نتایج به این جامعه هدف را خواهد داشت.

به طور کلی با توجه به تأیید مدل پژوهش پیشنهاد می شود که در جهت ارتقاء سطح کمی و کیفی آموزش به دانش آموزان در مراکز آموزشی و پرورشی، به نقش منابع خانواده و سن ورود به مدرسه (تولد در نیمه اول سال یا نیمه دوم سال) توجه شود و همواره هنگام سنجش ابعاد روان‌شناختی همانند هوش، استعداد، مهارت اجتماعی و خلاقیت این عامل تعیین کننده نیز مورد نظر توسط متخصصان و آموزندگان در سیستم های آموزشی همانند مدارس قرار گیرد و با توجه به تأثیرات سن ورود به مدرسه بر پیشرفت تحصیلی، حتی در مواردی می‌توانند کلاس های برخی مدارس و مراکز آموزشی با توجه به سن تولد کودکان شکل گیرد و سطح آموزشی متناسب با آن انجام شود.

سپاسگزاری: نویسندگان از تمامی شرکت کنندگان و همچنین مدیران مدارس جهت اجرای صحیح پژوهش تشکر می‌نمایند. همچنین این پژوهش برگرفته از رساله دکتری رشته روان‌شناسی تربیتی در واحد علوم و تحقیقات تهران است.

منابع و مأخذ

- ابراهیمی پاکیزه، ب.، ابراهیمی عارف، ب.، صادقی، ر. (۱۳۹۴). رابطه ترتیب تولد با هوش هیجانی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی همدان. *کنفرانس ملی پژوهشهای کاربردی در علوم تربیتی و روانشناسی و آسیب های اجتماعی ایران، تهران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین و مرکز مطالعات و تحقیقات*.
- اسماعیلی، س.، شیخ الاسلامی، ر. (۱۳۹۷). تبیین علی خلاقیت: نقش سبک های دلبستگی و هیجانات مثبت و منفی. *مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۸، ۱ (۲۹)، ۲۰۳-۲۳۵.
- افروز، غ.، بابازاده، پ. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین ترتیب تولد با سبک های دلبستگی، ابعاد شخصیت و پیشرفت تحصیلی در نوجوانان شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور تهران.
- الوندی فر، س.، کدیور، پ.، عربزاده، م. (۱۳۹۶). بررسی نقش واسطه ای خود تفسیری در رابطه بین عزت نفس و خلاقیت در دانش آموزان پسر سال سوم شهر کرج. *مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۷، ۱۹۴-۳، ۱۶۳.
- امینی، آ. (۱۳۸۷). *اعتباریابی پرسشنامه مهارت های اجتماعی نوجوانان*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.
- رئیس، م.، احمدی طهران، ه.، حیدری، س.، جعفریگلو، ع.، عابدینی، ز.، بطحایی، س. (۱۳۹۲). ارتباط هوش معنوی با شادکامی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۳ (۵)، ۴-۳۱.
- رشیدی، ذ.، مقدمی، م. (۱۳۹۶). رابطه بین سبک های یادگیری با خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد گروه علوم تربیتی، روان شناسی و علوم اجتماعی واحد رودهن. *مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۳۸، ۲، ۷-۱.
- پوررضاییان، ه. (۱۳۹۲). تأثیر رتبه ی تولد بر ویژگی های شخصیتی دانشجویان با استفاده از آزمون شخصیتی نئو، *مطالعات روان شناسی بالینی*، ۳، ۱۱، ۱-۲۷.
- حاجیان، ا.، شیخ الاسلامی، م.، همایی، ر.، رحیمی، ف.، امین الرعایا، م. (۱۳۹۱). رابطه هوش معنوی و هوش هیجانی. *ویژه نامه سلامت و روان*، ۱۰، ۶ (۲۷)، ۵۰۰-۵۰۸.

حسن زاده، ر.، ایمانی فر، پ. (۱۳۹۱). رابطه خلاقیت و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی نوجوانان و جوانان. *نشریه جامعه شناسی مطالعات جوانان*، ۱، ۳، ۵۵-۶۵.

فاتحی زاده، م.، نصر اصفهانی، ا.، فتحی، ف. (۱۳۹۳). بررسی کیفی عملکرد دبیرستان در ایجاد و پرورش مهارت های اجتماعی دانش آموزان. *نشریه مجله روانشناسی*، ۹، ۲ (۳۴)، ۱۶۵-۱۸۵.

قربان جهرمی، ر.، حجازی، ا.، اژه ای، ج.، خداپاری فرد، م. (۱۳۹۲). بررسی نقش میانجی اهداف پیشرفت در رابطه بین نیاز به خاتمه و درگیری شناختی: اثر بافت تعلل ورزی. *علوم تربیتی و روانشناسی*، ۲، ۴، ۸۷-۹۹.

عاشوری، ج.، آزاد مرد، ش.، جلیل آبکنار، س.، معینی کیا، م. (۱۳۹۲). الگوی پیش بینی پیشرفت تحصیلی بر اساس راهبردهای شناختی و فراشناختی، جهت گیری هدف های پیشرفت و هوش معنوی در درس زیست شناسی، *روانشناسی مدرسه*، ۲، ۴، ۱۱۸-۱۳۶.

عابدی، ج (۱۳۷۲). خلاقیت و شیوهای نو در اندازه گیری آن. *پژوهش های روانشناختی*، شماره ۱ و ۲.

غباری بناب، ب.، سهرابی، ف.، خرمی مارکانی، ع.، زمانپور، ع و راقیبیان، ر. (۱۳۹۴). تدوین مبانی نظری و طراحی مقیاس هوش معنوی. *طرح پژوهشی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران*.

کاظمی، ف.، نادری، ح.، هاشمی، س.، میکائیلی، ف. (۱۳۹۵). محیط اجتماعی و خلاقیت: بررسی تأثیر جو دانشگاه بر پیشرفت خلاقانه دانشجویان. *پژوهش های روانشناسی اجتماعی*، ۴، ۶، ۲۲.

کمالجو، ع.، نریمانی، م.، عطادخت، ا.، ابوالقاسمی، ع. (۱۳۹۵). مدل علی تأثیرات هوش معنوی و اخلاقی بر روابط فرازناشویی با واسطه های شبکه های مجازی و رضایت زناشویی. *پژوهش های روانشناسی اجتماعی*، ۴، ۶، ۲۴.

مقامع، ا.، افروز، غ.، سیف، س.، حمیدی، م. (۱۳۹۶). رابطه سن ورود به پایه اول با پیشرفت تحصیلی، سازش یافتگی اجتماعی و میزان خلاقیت در دانش آموزان پایه های دوم و پنجم ابتدائی، سوم راهنمایی و سوم متوسطه شهر تهران، *فصلنامه علمی- پژوهشی خانواده و پژوهش*، ۵، ۴، ۱۷-۱.

- Akpan, M.U., Ojinnaka, N.C. & Ekanem, E. (2010). "Behavioral problems among school children in Nigeria". *South Africa Journal of Pediatrics*, 16(2): 50-55.
- Ashoori, J., Azadmard, S. H., JALIL, A. S., & MOEINI, K. M. (2014). A prediction model of academic achievement based on cognitive and metacognitive strategies, achievement goals orientation and spiritual intelligence in biology.
- Barclay, K., & Myrskylä, M. (2016). Advanced maternal age and offspring outcomes: Reproductive aging and counterbalancing period trends. *Population and development review*, 42(1), 69-94.
- Cisheng, W., Shah, M. S., Jamala, B., Aqeel, M., Ahmed, A., & Gul, M. (2017). The moderating role of Spiritual Intelligence on the relationship between Emotional Intelligence and Identity Development in Adolescents. *Foundation University Journal of Psychology*, 1(1), 78-103.
- Cooney, J. M. (2016). *Nature Or Nurture?: An Analysis of the Association Between Birth Order, Attachment, Need to Belong and Academic Achievement in College Students* (Doctoral dissertation, Sage Colleges).
- Devi, R. K., Rajesh, N. V., & Devi, M. A. (2017). Study of spiritual intelligence and adjustment among arts and science college students. *Journal of religion and health*, 56(3), 828-838.
- Gajda, A., Karwowski, M., & Beghetto, R. A. (2017). Creativity and academic achievement: A meta-analysis. *Journal of Educational Psychology*, 109(2), 269.
- Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1990). *Social skills rating system: Manual*. American Guidance Service.
- Hall, G. E., & DiPerna, J. C. (2017). Childhood social skills as predictors of middle school academic adjustment. *The Journal of Early Adolescence*, 37(6), 825-851.

- Hotz, V. J., & Pantano, J. (2015). Strategic parenting, birth order, and school performance. *Journal of population economics*, 28(4), 911-936.
- Joshi, A. (2014). Study of spiritual intelligence and emotional intelligence related abilities of teacher trainees in relation to their gender and some socio educational factors.
- Khan, R. M. S., Nawaz, K., Khan, R. M. S., Yaseen, S. (2018). Relationship between birth order, personality and academic performance. *RAWAL MEDICAL JOURNAL*, 43(1), 39-44.
- Liao, Y. H., Chen, Y. L., Chen, H. C., & Chang, Y. L. (2018). Infusing Creative Pedagogy into an English as a Foreign Language Classroom: Academic Achievement, Creativity, and Motivation. *Thinking Skills and Creativity*.
- Louis, P. T., & Kumar, N. (2016). Does birth order and academic proficiency influence perfectionistic self-presentation among undergraduate engineering students? A descriptive analysis. *Indian journal of psychological medicine*, 38(5), 424.
- McNally, E., & Yuen, E. (2015). The Effects of Birth Order on Academic Success.
- Molaei, S., SheikhiFini, A. A., & Rahmani, M. N. (2018). The role of creative minds (creativity) in the process of academic achievement. *Iranian Journal of Positive Psychology*, 4(1).
- Nosrati, F., RAHIMINEJAD, A., & GHAYOONI, N. A. (2018). The relationship between parental attachment, spiritual intelligence and gender with psychological well-being in gifted students.
- Rastegar, M., & Fatemi, M. A. S. (2017). The Interplay of Self-Actualization, Creativity, Emotional Intelligence, Language and Academic Achievement in Gifted High School Students. *International Journal of Psychology*, 11(1).

- Safari, H., Jenaabadi, H., Salmabadi, M., & Abasi, A. (2016). Prediction of academic aspiration based on spiritual intelligence and tenacity. *Education Strategies in Medical Sciences*, 8(6), 7-12.
- Sogolitappeh, F. N., Hedayat, A., Arjmand, M. R., & Khaledian, M. (2018). Investigate the Relationship between Spiritual Intelligence and Emotional Intelligence with Resilience in Undergraduate Students.
- Sultan, S., Khan, M. A., & Kanwal, F. (2017). Spiritual intelligence linking to leadership effectiveness: interceding role of personality traits. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, 3(2).
- Wibrowski, C. R., Matthews, W. K., & Kitsantas, A. (2017). The role of a skills learning support program on first-generation college students' self-regulation, motivation, and academic achievement: A longitudinal study. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 19(3), 317-332.
- Yadav, M. (2017). Study of academic achievement of senior secondary school students in relation to their emotional intelligence creativity and family relationship.

